

Mojca Ravnik
Novost v raziskovanju slovenske Istre

Sv. Peter in njegovi časi. Socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter je naslov knjige, ki je izšla leta 2000 v Ljubljani. Avtor Borut Brumen je v njej objavil dopolnjeno doktorsko disertacijo, ki jo je zagovarjal na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo FF v Ljubljani leta 1999. Zanj je raziskoval kot član skupine raziskovalcev, ki so v vasi Sv. Peter v piranski občini delali pri projektu z naslovom »Med tradicijo in moderno«. Povabili so ga medse, ker so, kakor pove v uvodu, po izteku prvega leta projekta ugotovili, da bi potrebovali etnologa. Več o delu skupine ne pove, kar je škoda, še posebej, ker so interdisciplinarne terenske raziskave, kakršna je bila ta, pri nas prava redkost, in bi bilo zanimivo vedeti, kaj so še sicer raziskovali in dognali. Borut Brumen je prišel v vas Sv. Peter leta 1994 in jo s krajšimi presledki intenzivno preučeval do leta 1997.

Knjiga je obsežen prikaz Sv. Petra v dolgem obdobju od »časa starih«, izostreno pa od konca 19. do konca 20. stoletja. Izredno obsežnemu teoretičnemu uvodu z naslovom »Med socialnimi spomini, časi in identitetami« sledi šest poglavij do končnega »Sklepa«.

V krajšem poglavju z naslovom »Šupeter in Šupetrci« nas avtor seznanja s prvimi omembami vasi (pod italijansko oblastjo se je imenoval San Pietro dell' Amata, v času Jugoslavije pa Raven, ki je staro ledinsko ime v vasi), z državnimi oblastmi, s številom prebivalcev in zgodovino naseljevanja tega dela Istre. V naslednjem poglavju »Čas starih« govori o izročilu nastanka vasi, koledarju, praznikih, procesijah, cerkvenem zvonjenju, dnevnem ritmu, delu in počitku, cerkvenem koledarju, družinskem času, rojevanju, krstu, umrljivosti otrok, poroki, starosti ob poroki in ob smrti, ljudskem zdravilstvu, verovanju. Poglavje »Čas pod Avstrijo« govori o noši, prvi šoli, nacionalni identifikaciji, bogatih kmetih in dninarjih, pridelovanju grozdja in vina, o Trstu, Piranu in Pirančanih, spolovinarjih, jajčaricah in pericah za Trst. V poglavju »Čas pod Italijo« govori o spomnih na novo državo, uvedbi italijanskega jezika kot edinega uradnega jezika, novi meji med Italijo in Kraljevino SHS, fašizmu na vasi, zaposlovanju v sečoveljskem rudniku, bogatih in revnih, lastništvu zemlje, najbogatejših družinah, dninarjih, bogatih, malih in revnih kmetih, kolonih, zaposlovanju žensk v ribji industriji v Izoli, rudarjih, otroštvih, nosečnosti, rojstvu, imenih otrok, obredu očiščevanja, duhovih, štrigah in štrigonih, čaranju proti

urokom, vrtcu, birmi, šoli in šolskem urniku, odraščanju, »familijah«, agrarnem času družin, o vasi kot skupnosti, starešini in sestankih, obiskovanju cerkve, odnosu do religije in duhovnika, Šupetrcih v istrskih mestih od prve svetovne vojne do konca druge, ženskah in moških v obrežnih mestih, vojakih in vojni. V poglavju »Čas pod Jugoslavijo« piše o Šupetrcih v coni B, izseljevanju v Trst, odhodih v Ameriko, času komunistov, času modernizacije, o šolanju, službi in kmetovanju, komunikacijah in medijih, modernizaciji in spreminjanju socialnih časov, obiskovanju cerkve, mašah in procesijah, ljudskem verovanju, dekristjanizaciji koledarja, državnih praznikov, krstih, prvem nastopu vaške folklore, kmečkem prazniku, ki se je pokrival z vaškim cerkvenim praznikom sv. Šimonom, vaškem kulturnem društvu in mladinski organizaciji, pustu, zabavi v mestu, obiskovanju diska, nogometu, služenju vojaškega roka, novih poročnih navadah, gradbenem razcvetu v sedemdesetih in osemdesetih letih, italijanskih pokojnicah, transformaciji tradicionalnih vaških vezi, društvih in skupinah, uvedbi prepustnic, šupetrskih prodajalkah in gospodinjskih delavkah v Trstu. V poglavju »Socialne identitete Šupetrcer« govori o Šupetrcih in državnih mejah, o Šupetrcih kot »Istrijanih« in šupetrski poti od Šavrinov do Slovencev.

Knjiga torej obravnava izredno širok razpon pojavov in bi jo, po mojem, najbolje označili kot monografijo kraja, avtor sam pa je z njo predvsem želel prispevati k raziskavam, ki motrijo kulturo skozi časovne koncepte in ki so ob prelomu tisočletja pridobile aktualno privlačnost. To je napovedal že z naslovom, nato pa je v obsežnem teoretičnem uvodu svoje delo uvedel kot knjigo o socialnih spominih, časih in identitetah. Obsežen teoretični uvod je izredno informativen, v njem najdemo mnoge izčrpne navedbe iz filozofske, antropološke, zgodovinske in etnološke literature o temeljnih pojmi in ugotovitvah mislecev in raziskovalcev o merjenju, pojmovanju in občutenju časa, o socialnem času in socialnem spominu. Po literaturi izredno razgledan avtor se navdušuje nad mnogimi pisci in njihovimi ugotovitvami, žal pa nikjer ne nakaže povezave med teorijami in ugotovitvami obravnavanih avtorjev in svojo raziskavo. Bralec v uvodu izve, da se z merjenjem in dojemanjem časa, s socialnimi časi in s socialnimi spomini ukvarjajo številne vede in avtorji, spozna Brumnovo (nekritično) navdušenje nad njimi, ničesar pa ne izve o tem, kaj ga je v konkretni raziskavi zanimalo. Bralec se ob branju teoretičnega uvoda začne spraševati, ali nista morda socialni spomin in socialni čas le preimenovanji izročila, občestvenega spomina, zgodovinske zavesti; bo avtor v raziskavi pokazal, v čem je novost, se bodo koncepti socialni časi, socialni spomini in identitete v raziskavi izkazali s posebno interpretativno močjo? Teoretični uvod zbudi pričakovanje, da bodo ti novi koncepti odstranili nedorečenosti etnoloških raziskav, ki se izogibajo natančni opredelitvi, koliko je kak pojav značilen za posameznike nekega kraja, in se zatekajo k ustaljenim obrazcem: »ljudje se spomnijo«, »starejši vedo povedati«, »v izročilu je ohranjeno« in podobno. Je Brumnovo delo to pomanjkljivost odpravilo, premagalo, nadgradilo?

Koncepta socialni čas in socialni spomin, po mojem mnenju, nista odpravila tovrstnih pomanjkljivosti, temveč, nasprotno, besedilo prav motita in bi ju lahko brez škode nadomestili pojmi čas, spomin in izročilo ali pa obrazci, kot npr.: »ohranjeno je izročilo«, »ljudje vedo povedati« ipd. Avtor socialni čas in socialni spomin sicer vsake toliko časa omeni, tudi povsem brez potrebe, kakor da bi le želel opravičiti uvodne napovedi. Tako na str. 326 značilno zapiše, da »prihaja v socialnih spominih do zanimivih ugotovitev, ko starejši Šupetrci govorijo o tem, kako je modernizacija kriva, da so začele izginjati tradicionalna kultura in vrednote, in potem kot tradicionalno kulturo opišejo družabno in kulturno življenje v sv. Petru v petdesetih letih.« V socialnih spominih prihaja do

zanimivih ugotovitev? Ali ne bi bilo vseeno ali kvečjemu jasneje, če bi rekel, recimo, da »starejši Šupetrci govorijo...? Takih zgledov v besedilu mrgoli; socialni spomini so namdomestek, z ničimer bolje definiran pojem za vaško izročilo, tradicijo. Treba je povedati, da je avtorjevo poudarjeno zanimanje za čas očitno in da je zapisal izredno lepa opazanja o merjenju časa, časovnih ritmih in mejnikih; vendar so to v njegovem obsežnem, pestrem besedilu, med številnimi drugimi, le nekateri vsebinski poudarki, ki ne odtehta-jo napovedanih novosti, ki naj bi jih vpeljala koncepta socialni čas in socialni spomin.

V poglavjih o »Času starih«, »Času pod Italijo« in »Času pod Jugoslavijo« avtor obravnava delno istih teme (na primer o šoli), delno jih spreminja, saj so bile v različnih »časih« življenjske razmere drugačne. O Šupetrcih govori na splošno. V »Uvodu« na str. 12 sicer pove, da je »na temelju dnevniških zapisov, neusmerjenih intervjujev, biografij in vprašalnic zbral 27 informatorjev in tako je nastalo 27 poglobljenih biografij«, vendar ničesar ne pove o njihovi starosti, spolu, poklicu, stanu, o tem, koliko časa živijo v vasi njihove rodbine. Podatke je črpal še iz številnih drugih pogovorov in opazovanja življenja v vasi. V celoti pa v njegovem delu manjka jasnejša predstavitev virov. S kom se je o čem pogovarjal, da lahko reče, da je to, kar je slišal, socialni spomin, kar naj bi bilo nekaj drugega od izročila? Čeprav je najbrž res »življenje vsakega posameznika v določeni skupnosti prepleteno s spomini, ki so skupni članom te skupnosti« (str. 27), pa ni verjetno, da bi bili šupetrski socialni spomini in socialni časi tako nediferencirani, skupni starim in mladim, moškim in ženskam, bogatim in revnim, poročenim in samskim, rojenim v vasi in priženjenim ali primoženim.

Zdi se, da je precej naključno nabiral vsebino poglavij o posamičnih časih, tako da je podoba o trajanju nekaterih pojavov nejasna. Npr. o pustu, ki da je bil »daleč najbolj njihov praznik« (str. 337–338), prvič spregovori v času pod Jugoslavijo, čeprav je, kot pravi, bilo praznovanje že prej v navadi. Ali ga prej ni omenil zato, ker pač za prejšnji čas o pustu ni spraševal, mu o njem ljudje niso začeli sami od sebe pripovedovati, in ga torej ni bilo v socialnem spominu? Tudi delitev na »čase« je problematična, kakor to na str. 120 sam opazi ob »prekrivanju« časov: »Pravijo sicer, da so njihove ženske od 'embot' hodile prodajati svoje pridelke in jajca v obalna mesta, kjer posebej poudarjajo Trst, Piran in Buje, vendar se ti spomini pogosto prekrivajo s časom pod Avstrijo.« Kakor da se ne bi še marsikaj drugega prekrivalo s časom pod Avstrijo in pod Italijo in tudi pod Jugoslavijo! Delitev poglavij na »čase« je odsev avtorjevega zanimanja za čas, sicer pa ne prinese vsebinskega premika od stare delitve etnoloških monografij na obdobja (pred 1. svetovno vojno, med obema vojnoma, po 2. svetovni vojni).

Različna vsebina v poglavjih o različnih časih je tudi odlika knjige, saj je Brumen z njo tudi pokazal, kako se je življenje spreminjalo. Nekatera poglavja so, po mojem, še posebej zanimiva, npr. o bogatih in revnih, o otroštvi, o agrarnem času družin, o Šupetrcih v istrskih mestih od prve svetovne vojne do konca druge v času pod Italijo, o času modernizacije, še posebej o komunikaciji in medijih v času pod Jugoslavijo. Slikovita so avtorjeva opazanja o času, ritmih, časovnih orientirjih: za čas pod Italijo npr. ugotavlja, da je še vedno, kljub temu, da je bila pri večini Šupetrcv v hiši ura, prevladovalo določanje časa po naravnih kazalcih, socialnih zahtevah in potrebah (str. 222); opisuje delo in počitek in pripoved starejšega informatorja: »Ko je bla tišina, je palilo kot hudič, takrat smo počivali, pol smo šli delat. Mi smo počivali recimo od devete, desete, ke smo pršli zgodaj. Nismo meli ure. Počivali smo, dokler ni pršel veter z morja.« (str. 223); opisuje, kako so se sirene tovarn ribjih konzerv v Izoli slišale prav do vasi in postale za vaščane »časovne označitve za trajanje nekaterih opravil (npr. začetka ali konca paše, odhoda na delo)« (str. 244); v času pod Jugoslavijo omenja nono, ki je

kuhala kosilo za vnuke in je prestavila kosilo s časa opoldanskega zvonjenja na prihod šolskega avtobusa, in kako je zvok glasne sirene, s katero je avtobus na progi Buje–Trst na postajališču v sečoveljski «vali» oznanjal svoj prihod, «dobil funkcijo časovnega orientira» (str. 312).

Med branjem knjige se šele zavemo, kako malo ima njen teoretični uvod opraviti z njeno vsebino. Zdi se, da si je avtor tako jasno vnaprej zamislil svojo raziskavo in njene izsledke, da nato ni opazil, da njegova opažanja in terensko gradivo kličejo po povsem drugačni poglobitvi. Namesto pregleda literature o času bi knjiga, po mojem, potrebovala čisto drugačen uvod, npr. o gospodarstvu, poselitvi, naseljih, stavbarstvu, jeziku, šolstvu v slovenski Istri in Šupetru, o metodologiji in tudi o teoretičnih izhodiščih raziskovanja. Tako kakor za uvod, ki nima prave zveze z vsebino knjige, bi lahko rekli tudi za preštevilne citate iz literature. Brumen je ogromno pozna, a je besedilo preobložil z navedki, predvsem tistimi antropoloških avtoritet, tudi če niso ali pa so samo v daljni posredni zvezi z vsebino. Pretiravanje z navedki je prav moteče. Zaradi preobloženosti besedila z navedbami mediteranskih antropologov je Šupetru tudi neprepričljivo vsiljena mediteranskost, kajti Brumen že ob vsaki površni podobnosti kakega pojava v Šupetru z nekim sredozemskim krajem pritegne vse možne navedbe iz del mediteranskih antropologov. Pojavi iz kulturno prepletene, drobno diferencirane Istre so ohlapno vzporejani s širnim, nediferenciranim Mediteranom in kar počez obarvani s posplošeno mediteranskostjo. Tako npr. v eni sapi poveže šupetsko *krjanco* s sicilsko *famo*, češ da se dnevno potrjujeta in redefinirata z javnim mnenjem, in doda še nekaj besed o *krjanci* kot nenapisanem moralnem kodeksu (str. 111–112). O *krjanci* (poznana je od Rezije do Dubrovnika, gl. F. Bezljaj, *Etimološki slovar*, op. a.) bralec izve bore malo. Vse je nedorečeno, nejasno, kakor da bi Brumnu pri gradivu iz Sv. Petra šlo predvsem za to, da je nanj obesil citate iz Mediterana. Tudi potem ko npr. ugotovi, da so se pravi šupetski moški v nedeljo morali pokazati v gostilni, spregovori o šupetski gostilni kot mediju, kjer se, po Christianu Giordanu, «oblikuje javno mnenje kot oblika socialne kontrole, ki je primerljiva s prostori, ki opravljajo podobno socialno funkcijo drugod v Mediteranu: «piazza» in «corso» v južni Italiji, «paseo» v Španiji, «kafencion» v Grčiji ali «hammam» v arabskem svetu» (str. 238). Vzporednice z Mediteranom so ohlapne, površne; prej bi bile potrebne in povedne primerjave s soslednjimi vasmimi in kulturnimi območji, ki so v Istri že na majhni oddaljenosti tako različna.

Goste in takojšnje navezave na mediteransko antropologijo zbujejo vtis primerjalnega konteksta, vendar gre morebitni učinek te mimikrije na račun verodostojnosti. Žal, kajti avtor obravnava izredno širok izbor pojavov; v želji, da bi povedal čim več, pa je posvetil najmanj pozornosti prav pojavom, ki bi je, po mojem, zaslužili največ. Tako npr. na hitro opravi npr. s koloni, eno najzanimivejših in terensko najmanj preučenih istrskih tem. Najprej piše o času pod Italijo: «že v popisu iz l. 1900 smo videli, da v Sv. Petru ni bilo nobenega veleposestnika, kar pomeni, da tudi ni bilo veliko kolonov» (str. 146) – sklepanje ni logično, saj so koloni obdelovali veleposestnikovo zemljo, niso pa vedno na njej živeli – pozneje pa pravi: «V vasi naj bi bilo pred prvo svetovno vojno še nekaj kolonov, v obravnavanem času pa so bili koloni predvsem v današnji hrvaški Istri» (str. 150). Zelo zanimivo bi bilo zvedeti kaj več o teh, čeprav maloštevilnih kolonih, kdo so bili, kje so živeli, kaj je bilo z njihovimi družinami; so kupili hišo in se osamosvojili ali pa so propadli, se odselili? Avtor večkrat v besedilu navaja Terenske zapiske etnološkega oddelka Pokrajinskega muzeja Koper, vendar ne navede avtorja ali zapisovalca, niti, kje so bili zapisani in kdaj. Tako okleščeni podatki povedo malo. Preveč na hitro, po mojem, odpravi tudi «familije», družine (ali besede «družina» ne poznajo?). Tako npr.

neko družino imenuje sestavljeno, vendar po opisu ne sodi v ta tip (str. 203), nato govori o tem, da je »zaradi skupnega bivanja več nuklearnih družin velikokrat prihajalo do zapletov«, družina, ki jo opiše za zgled, pa sploh ne obsega več nuklearnih družin (str. 203). Nejasne ostajajo mnoge zanimive podrobnosti. Tako npr. v poglavju o agrarnem času omenja vaščana, ki je v poletnih jutrih prihajal odklenit neki vodnjak, da je dal vsakemu par golid in ga nato spet zaklenil (str. 226). Kdo je bil ta mož, je zajemal iz svojega vodnjaka ali je šlo za star vaški vodnjak? Na str. 99 omenja 1. mrliško knjigo »Status animarum« v župnijskem arhivu v Krkavčah – je mrliška knjiga ali status animarum? Je v njej zapisano kaj o priseljevanju pred 200 leti, kar omenja takoj za tem?

Škoda je tudi, da avtor, razen redkih izjem (npr. žernada, it. *giornata*, dnina) ni pojasnil narečnih besed, italijanskih sposojenk. Tako npr. na str. 157 pravi: »Tako so vsako leto znova vstopali v obligacijsko razmerje spolovinarskega zakupa, 'takrat so rekli na ft, da so vzeli zemlji na ft'«. Bralcu bi bilo nujno potrebno razložiti, da to pomeni, da so jo vzeli v najem (it. *affitto*, najem). Na str. 227 je npr. zapisal, da so »zaklepali obokana dvoriščna vrata, imenovana 'old', in se ni vprašal, od kod ta čuden izraz, verjetno volt (it. *volta*, obok).

Nasploh je za knjigo škoda, da se ni, namesto da je kopicil citate, ki z vsebino niti niso povezani, avtor raje poglobil v izredno zanimivo gradivo. Eno od mnogih vprašanj, ki bi zaslužilo več pozornosti, je odnos Šupetra oz. Šupetrcv do Pirana oz. Pirančanov, kajti v knjigi so na več mestih omenjene nekakšne napetosti ali spori. Za čas pred prvo svetovno vojno Brumen omenja, da je zvedel za pričevanja o »nadutih Pirančanih, ki so se zmrdovali nad kmeti« (str. 129), in ob tem pravi, da verjetno ni šlo zgolj za nadutost in prezir Pirančanov, ki naj bi se bili o vsem zgedovali po Benečanih (od kod ima to?); v opombi pa za komentar povzema po delu Béatrix Le Wita o francoski buržoaziji, da so Pirančani »s tem samo potrjevali paradoks, povezan z meščanstvom, kjer se mora nekdo, ki je bil rojen kot 'bourgeois' (namesto 'bourgeois', verjetno tipkovna napaka, op. a.), hkrati še naučiti postati meščan.« (str. 129) Kakšno zvezo ima to s Šupetrci in Pirančani? Za čas pod italijansko oblastjo nato navaja, da moški govorijo, da so imeli v gradu (tako so imenovali Piran) same težave, da so tja hodili samo po najnujnejših opravkih in da so v Piranu Šupetrci, tako moški kot tudi ženske, pogosto občutili socialne in kulturne razlike. V tem da je bil razloček s Trstom, kjer so se počutili veliko bolje (str. 240–259). Za zadnje obdobje, čas modernizacije, pa Brumen navaja pričevanja nekega fanta o tem, da se s Pirančani niso razumeli in da se je on bolje razumel s Hrvati Istrani (str. 298). Škoda, da se Brumen ob tem, namesto v nerelevantno literaturo, ni raje poglobil v vprašanje, kako to, da se je antagonizem med Šupetrom in Piranom nadaljeval (in koliko to na splošno sploh drži), da se Šupetrci s Pirančani niso »vklopili« tudi še po drugi svetovni vojni, po množični odselitvi Pirančanov, po spremembah v narodnostni sestavi prebivalstva, potem ko so se z italijanskimi Pirančani, s katerimi bi lahko bili slovenski Šupetrci v nasprotovanju, odselili tudi morebitni buržuji, s katerimi Brumen pojasnjuje antagonizem med vasjo in mestom v prejšnjem obdobju. Tako Brumen drvi skozi gradivo in ga oveša s citati, ki so mu vseč zaradi ideologije ali avtoritet, četudi skrenejo smisel besedila. Tako na primer opisuje neko družino, mati je v 19 letih rodila 14 otrok, od katerih je 6 umrlo v zgodnjem otroštvu, nato pa zapiše: »Ti primeri nam pravzaprav z druge plati dokazujejo, kako 'materinska ljubezen' kot meščanski konstrukt, cepljen na ideologijo klera (cf. Frykman in Löfgren, Culture Builders), ni zgolj nekaj naravnega, temveč tudi družbena norma, ki se je začela počasi uveljavljati v 18. in zlasti v 19. stoletju (cf. Sieder, Socialna zgodovina družine)« (str. 167). Prav neverjetno je, da Brumen ne občuti, da s papirnato ideologijo duši svoje izvorno gradivo.

Ideološki vrinek zunaj konteksta je tudi tisti o slovenski etnologiji, pripet kot opomba k stavku: "Tehnični" svet je brez zadržkov stopil v tradicionalni ljudski svet in današnja 'naravnost' tehnike, kot bi rekel Hermann Bausinger, je tudi v Sv. Petru kazalec, ki na najlepši način razgalja narodopisni konstrukt, imenovan tradicionalna ljudska kultura." (str. 325) Opomba pa je tale: "Tako (samo) razumevanje tradicije kot procesualnega in fleksibilnega fenomena je bilo v slovenski etnologiji vse do pred kratkim dodobra prezrto, saj je etnologija prav na statičnem konceptu tradicije, izhajajoče iz takih ali drugačnih mitologij, utemeljevala svoje 'nacionalno poslanstvo.' Kateri narodopisni konstrukt, čigav, iz katerega časa, kje zapisan, kakšno samorazumevanje tradicije, do kdaj do pred kratkim, kakšno nacionalno poslanstvo? To je demagoški kič, prav aboten ob siceršnjem avtorjevem pretiranemu dobrikanju antropološkim avtoritetam in nekritičnem sprejemanju (samo)razumevnih mitov (od mediteranske antropologije do socialnega časa in socialnega spomina). Kakor da bi bilo obvezno treba napisati tudi nekaj čez slovensko etnologijo, če je še tako za rep privlečeno! Glede tradicije pa – na str. 66 začne poglavje »Na poti k istočasnosti« z naslednjimi besedami: »Pregovorni zaljublenci v tradicije, etnologi in antropologi, smo...« Govori tu o drugih etnologih, kot so tisti, ki so na statičnem konceptu tradicije utemeljevali svoje nacionalno poslanstvo? Ali so ti etnologi in antropologi zaljubljeni v tradicijo kot procesualni in fleksibilni fenomen?

Značilna je prva oseba etno/antropo množine. Kadar govori s stališča stroke, se Brumen sklicuje na etnologijo, antropologijo in socialno antropologijo (etnografsko je le terensko delo – najbrž je sprejel znano delitev etnografija, etnologija, antropologija), npr.: »Etnologi in antropologi se najpozneje pri terenskem delu in zbiranju etnografskih podatkov – kot profesionalni tujci – neposredno srečamo s »predmetom« naše raziskave, se pravi, z ljudmi...» (str. 21); »Zato so problemi, vezani na socialni čas, neločljivo povezani z našo stroko, pri kateri pa kaj hitro ugotovimo, da je etnoloških in antropoloških konceptov časa skoraj toliko kot etnologov in antropologov. Po drugi strani se strinjam z Adamovo, da ravno v antropologiji (mi bi rekli tudi v etnologiji) ni specialistov, ki bi se ukvarjali s časom« (str. 35); »v etnologiji in antropologiji pa je tako nereflektiranje lastne kulturno-socialne formacije botrovalo pravzaprav nekemu, dovolil si ga bom imenovati, imanentno antropološkemu konceptu časa« (str. 36); »V etnologiji in socialni antropologiji ločimo dva temeljna pogleda na socialne interakcije, pri katerih se formirajo kolektivnosti in kolektivne identitete« (str. 78), itn.

Knjigo zaključuje poglavje z naslovom »Socialne identitete Šupetrcjev«. Avtor ugotavlja, med drugim, da je kot politični poseg v prostor »nova državna meja med Slovenijo in Hrvaško vplivala na mnoge sorodstvene in prijateljske vezi ter gospodarske odnose, ki so določali širši socialni prostor prebivalcev obmejnih vasi, in pretrgala medkulturne komunikacije« (str. 367), nato pa razmišlja o Šupetrcih, Istrijanih, Šavrinah, Slovincih in Primorcih, s katerimi so se informatorji v različnih pogovorih in situacijah istovetili. Zaključni z ugotovitvijo: »Državi je uspelo nemogoče; v slovenskem delu Istre so se socialne in kulturne meje prekrile s političnimi« (str. 405). Menim, da to ni res in da je Brumen tudi o tem sklepal prehitro. Tudi če to, kar pravi, drži za Sv. Peter in je uporabno v razpravah o mejnostih, tranziciji, etničnosti, pa za slovensko Istro v celoti to nikakor ne drži. O tako kompleksnih vprašanih namreč ni mogoče sklepati samo na podlagi informatorjev iz ene vasi. Pri preučevanju identitet je treba spraševati oboje, npr. Šavrine in druge, ki se nimajo za Šavrine, o tem, kdo pa so Šavri, tiste Šavrine, ki se nimajo za Šavrine, kot tudi tiste, ki se imajo; tiste, ki živijo v vasi, in tiste, ki so se odselili. Šavrinija in Šavri sta stari imeni na levem bregu Dragonje. Brumnova trditev, da so mu »informatorji so vsi po vrsti izjavljali, da je šlo pri tem predvsem za geografsko označevanje«, ne

pove ničesar. Seveda je šlo za tudi za prostorsko označevanje, vendar niso uporabljali samo naziva Šavrinija za območje, ampak tudi Šavrini za prebivalce.

V Istri je stara tudi že slovenska identiteta. Vendar so identitete prepletene, občutljive za zgodovinsko dogajanje in politične okoliščine; glede na to je bilo tudi v nekem obdobju ali pri nekaterih ljudeh bolj izraženo slovenstvo ali istrijanstvo ali šavrinstvo. Brumen je sam opazil, da je v obdobju fašizma bila jasno izražena slovenska identiteta. V istrskih vaseh, ki so bile po koncu 2. svetovne vojne do leta 1956 v Hrvaški, so ljudje sami zahtevali, da pridejo pod Slovenijo, ker so Slovenci (tudi zato, ker je v Istri vedno vse težilo proti severozahodu, in so zato ljudje tudi rekli, da so hoteli biti skupaj z našimi mesti; preseljevanje hrvaškega prebivalstva v slovensko Istro je bilo nadaljevanje teh starih teženj). V marsikateri njihovi hiši pa danes veliko močneje izražajo istrijanstvo.

O meddržavni meji so Istrani sodili tako kakor številni ljudje ob njej tudi v drugih slovenskih predelih, ki so podpirali osamosvojitve; razumsko so sprejeli dejstvo, da država mora imeti mejo, vendar so bili hkrati tudi zelo nezadovoljni z njo – bila je motnja v prometu in komuniciranju s kraji in ljudmi na oni strani. Brumen celo navaja izjavo o tem, kako moteča je meja, a da »meja je, ni kaj«, potem pa v opombi pravi, da ne drži teza Milana Gregoriča, da je bila »nova meja na Dragonji sprejeta z veliko odklonilnostjo in občutkom ogroženosti, zlasti med prebivalci hrvaške Istre«. (str. 376) Najbolj verjetno je namreč oboje.

Tudi ne drži, da je bila prejšnja republiška meja zgolj administrativna. Bila je prehodna, je pa prebivalcem življenje že preusmerila v različna upravna, kulturna in gospodarska središča. Že takrat so sorodniki v sosednjih vaseh, ločenih z mejo, hodili na drugo občino, šolo, imeli so drug uradni jezik. Otroci so se šolali drugje, se zaposlili in ustvarili družine v različnih krajih. Vsekakor je bila že prejšnja republiška meja pomembna stopnja v razločevanju prebivalcev. Že takrat so sorojenci, bratranci in sestrične postali Hrvati ali Slovenci, ne glede na to, kako so se s tem povezale in prerazporedile stare identitete.

Knjiga Boruta Brumna je pomembno delo, ne samo zaradi informativnega teoretičnega uvoda in zanimivega orisa časov v Sv. Petru, marveč tudi zaradi potez, ki sem jih tu omenila kot pomanjkljivosti – neuglašnosti teoretičnih konceptov z uresničeno raziskavo, hlastne obravnave gradiva, podrejanja gradiva navedbam iz literature, nekritičnega dobrikanja antropologiji in samoomalovaževanja etnologije. Morda so prav te značilnosti specifična neke usmeritve, za katero je značilno, da se prav tam, kjer bi se končno začela dobra etnologija, začne nekaj drugega; je to drugo antropologija? Zdi se mi, da bi bilo za to knjigo veliko bolje, če bi avtor pozorneje, četudi počasneje preučil gradivo, potegnil iz njega čimveč spoznanj in jih nato utemeljeno primerjal s pojavi iz sosednjih in oddaljenejših območij – skratka, da bi ostal pri etnologiji.